

INHOUD:

1. Hoeve VREDENBERG te Halle (Kempen) – Deel 1: tot aan de Franse Tijd
2. De Plaatsnaamkunde van Groot-Zoersel
3. Voorstelling van uitmuntend boek over de Sint-Martinuskerk te Halle-Zoersel
4. Wie was de Loteling van Conscience
5. In memoriam Eric Huyskens
6. Leo Cautereels wordt op 29 oktober 2022 ereburger van Zoersel
7. Als het goed is zeggen we het ook: Ruimetelijke Ordening
8. Info Museum en Documentatiecentrum en copyright

1. Hoeve VREDENBERG te Halle (Kempen) - Deel 1: tot aan de Franse Tijd

Inleiding

Tot in de jaren 50 van de vorige eeuw stond er in Halle een hoeve, iets ten zuid-oosten van de kerk, "op de linie van de kerktoren van Halle naar deze van Pulderbos", zoals te lezen is in het manuaal van pastoor Henricus Smets van Halle (geschreven tussen 1840 en 1860, met heel wat notities uit oudere manualen). Het was de laatste hoeve in Halle waarvan een deel – voornamelijk de schuur – bewaard was gebleven als houten vakwerkconstructie, ingevuld met leemwanden.

Deze hoeve lag langs de Dorpsloop, waar nu de aardeweg, die begint aan het kapelletje van De Blokskens, een flauwe bocht naar links maakt.

De naam van de hoeve – oorspronkelijk "Vredenberg" geschreven, in recentere tijden als "Vredeberg" genoteerd – verwijst naar een zusterklooster "Mons Pacis", dat tot aan de Franse Tijd eigenaar was van de hoeve en de landerijen eromheen.

Een volledige geschiedenis van deze hoeve en haar bewoners is niet zo makkelijk op te maken, omdat vele kloosterdocumenten verloren zijn gegaan en er – voor zover ons bekend - geen pachtovereenkomsten bewaard zijn gebleven.

In dit artikel willen we enkele elementen aanreiken, die konden teruggevonden worden. Een algemene situering en een paar merkstenen.

Het klooster van de Vredenberg

De "Moderne Devotie"

We verplaatsen ons even in gedachten naar de vijftiende-zestiende eeuw, en kijken naar het beeld van de kerk in die tijd. We zien twee tendensen, diametraal tegenover elkaar.

Enerzijds was er de luxueuze en machtszieke levensstijl van een aantal kerkleiders, met als meest extreme voorbeeld de Borgia-pausen in Rome, die haar afstraling vond in alle geledingen van de toenmalige Kerk. Deze uitwassen hadden van de Kerk een hiërarchisch bouwwerk gemaakt van gezagsdragers, die soms meer bezig waren met hun inkomsten en invloeden dan met hun plichten van zielzorg.

Anderzijds was er een levendige - en zeker in de Kempen - breed gedragen stroming van onderuit, die haar oorsprong vond in de "*Moderne Devotie*". Deze vernieuwingsbeweging, ontstaan aan het eind van de veertiende eeuw, wilde in Kerk en maatschappij teruggaan naar de kern van de christelijke boodschap, als reactie tegen de verruwing van de volkse zeden en de mistoestanden onder de geestelijkheid en in de kerkelijke leiding.

De inspirator ervan was Geert Groote, geboren in 1340 in Deventer: hij stichtte de leken gemeenschappen van de "*Zusters en Broeders des Gemeenen Levens*", die over de Lage Landen en westelijk Duitsland hun boodschap uitdroegen van persoonlijke verantwoordelijkheid (door gewetensonderzoek) en praktische levenswijsheid (gestoeld op innerlijke oprechte vroomheid).

Vooraf in het onderwijs – in de volkstaal! – waren ze actief en hun kloosters liepen in het oog door hun vertaling van het Nieuwe Testament in het Diets (het Nederlands van die tijd).

Thomas a Kempis (1380-1472) was een begaafde aanhanger van hun inzichten en heeft in zijn boek "*De Imitatione Christi*" (Over de navolging van Christus) het praktische spirituele programma van de Moderne Devotie neergeschreven.

Men kan de invloed van deze beweging niet voldoende benadrukken: deze geloofsbeleving was een nieuw geluid, dat mensen aansprak en tot persoonlijke verdieping bracht. De gedachten van de "*Moderne Devotie*" leefden sterk: gewone volkse mensen, maar ook gegoede adellijke families en fortuinlijke handelaars waren erdoor geïnspireerd.

De Windesheimse kloosters

Deze "*Moderne Devotie*" was de belangrijkste inspiratiebron voor een aantal kloosterstichtingen, gedurende de gehele vijftiende eeuw en ook nog nadien. Deze kloosters, in vele gevallen opgericht door en voor dames uit adellijke families, waren vaak onderling verbonden en de zusters leefden in zeer nauw contact met elkaar.

Eén van de invloedrijkste vrouwenkloosters die in de geest van de "*Moderne Devotie*" leefden en werkten was dat van Windesheim (bij Zwolle in het huidige Nederland), centraal klooster voor een dertiental "*Windesheimse kloosters*", gevestigd in Dordrecht, Tienen, Arnhem, Mechelen, Kampen, Bonn, Antwerpen, Gent, Utrecht, Diepenveen, Nijmegen, Amsterdam en Renkum.

Voor ons verhaal is het klooster in Mechelen van belang. Het werd in het begin van de vijftiende eeuw gesticht door Maria van Boutersem, even buiten de toenmalige muren van Mechelen. Het was aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijd en werd "*Bethanië*" genoemd.

In 1424 vond Bethanië aansluiting bij het Kapittel van Windesheim en leerden de zusters het kloosterleven volgens het Windesheimse model kennen. De rectoren (priesters die voor de geestelijke begeleiding van de zusters instonden) kwamen vanaf 1445 uit de priorij van Ten Troon (in het toenmalige Ouwen, nu Grobbendonk), waarvan de ruïnes vandaag nog bestaan. Ook deze priorij was doordrongen van de geest van de "*Moderne Devotie*".

In 1455 kwam de voormalige abdis van het kapittel van Thorn, Jacoba van Loon-Heinsberg, als kloosterzuster naar Mechelen. Zij droeg in sterke mate bij aan de bloei van het klooster van Bethanië, door er onder meer een "*schrijfkamer*" voor religieuze boeken en zelfs een heuse drukkerij op te richten.

Zij was een halfzus van de Luikse Prinsbisschop Jan Van Loon-Heinsberg. Haar zus, Maria Van Loon-Heinsberg, was zeer jong gehuwd met Jan IV van Nassau-Dillenburg, Heer van Breda. Hun dochter Odilia werd eveneens kloosterzuster in Bethanië, om er onder leiding van haar tante Jacoba het kloosterleven in de geest van Windesheim te leren kennen.

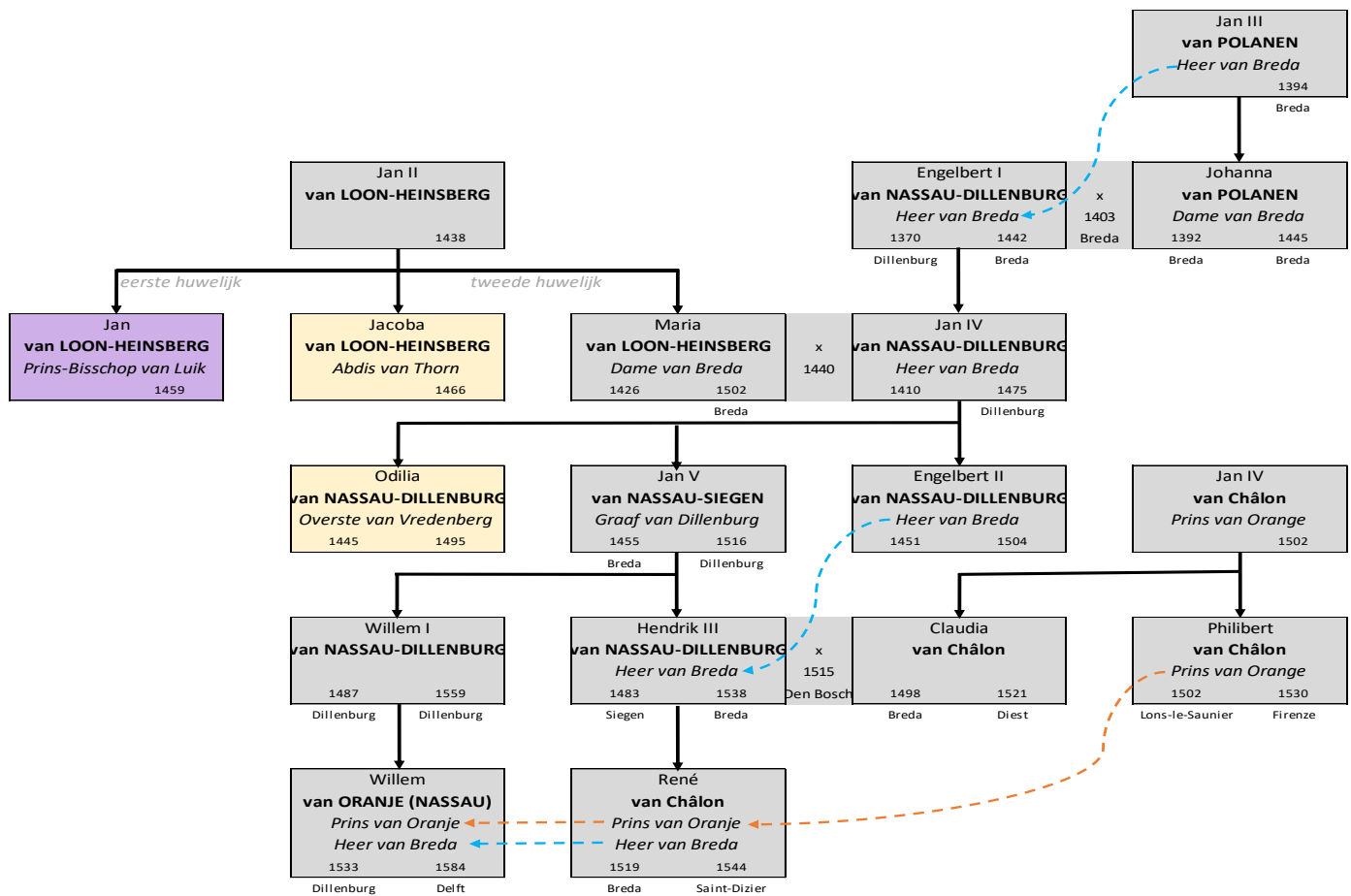
De oprichting van een nieuw klooster

De hiervoor vermelde families waren zeer invloedrijk, en zouden een voorname rol spelen in de geschiedenis van de Lage Landen.

Jan IV was een cruciale schakel in de doorbraak van de Nassau's in de lage landen, waarbij zijn (quasi erfelijke) positie als "*Heer van Breda*" voor ons van belang is.

Om de invloed van de familie nog even aan te duiden: de achterkleinzoon van Maria van Loon-Heinsberg en Jan IV van Nassau-Dilleburg was Willem van Oranje, zoals het genealogische schema op volgende pagina aangeeft.

Zo zijn ze – in moederlijke lijn – stamouders van de huidige Nederlandse koning.

In 1475, na de dood van haar man, besloot de hierboven vermelde Maria van Loon-Heinsberg, "eene zeer groothertige vrouwe en uitmuntend voorbeeld van godvruchtigheid", om een klooster te stichten voor 25 zusters augustinessen. Dat klooster werd opgericht dicht bij Breda; Odilia van Nassau, haar dochter die in Mechelen was opgeleid, werd de eerste priorin (portret rechts).

Ook in dit klooster waren de geestelijke begeleiders (biechtvaders) afkomstig van de priorij Ten Troon (in Ouwen, de toenmalige naam van Grobbendonk).

Onder deskundigen bestaat er enige twijfel over de juiste rol van Odilia... enige opsmuk van de geschiedenis zal de Nassau's in hun streven naar aanzien goed uitgekomen zijn (dat gebeurde in die tijd al eens meer).

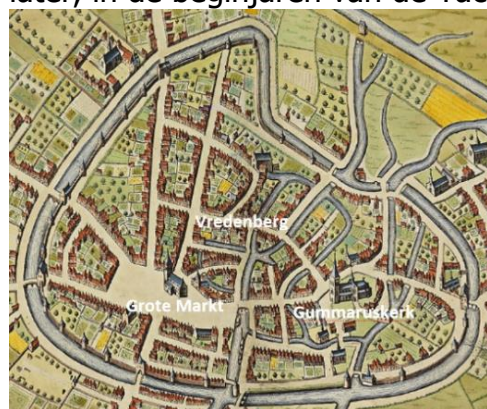
Voor ons verhaal is het belangrijk te vermelden dat de vestigingsplaats van dit klooster het gehucht Boeymeer in Princenhage was, een dorp ten westen van Breda langs de rivier de Marck. Het klooster (of de initiatiefnemers) kochten er een grote hoeve met landerijen van magister Cornelis Beys, in 1482 (akte verleden op 29 januari 1483).

Op volgende pagina geven we een kaart weer, die bewaard wordt in het Museum van Breda, waarop de ligging van dit klooster onder de naam "Nieu Klooster" vermeld wordt (enigszins rechts onder Breda). Men ziet ook met het woord "Hage" de kerk van Princenhage aangegeven, de rivier de Marck Flu(vium) en de ligging van Etten (onderaan), dat we zo dadelijk zullen bespreken. Let wel: deze kaart is getekend met het oosten bovenaan!

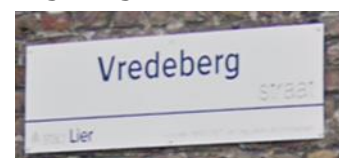
Dit originele klooster van de Vredenberg, "*Mons Pacis*", nabij Breda, werd een kleine honderd jaar later, in de beginjaren van de Tachtigjarige Oorlog (met name in 1577), helemaal verwoest.

De zusters vonden een tijdelijk onderkomen in Breda, tot ze rond 1610 hun klooster konden inrichten in een groot huis in Lier – de ligging ervan wordt hiernaast gesitueerd op een kaartje van Lier uit de zeventiende eeuw (het huis lag midden onder het woord "Vredenberg" dat we op de kaart aanbrachten).

Hier verbleven de zusters van de Vredenberg tot aan de Franse Tijd, toen hun klooster door de bezetter aangeslagen en verkocht werd.

De Vredebergstraat in Lier verwijst nog steeds naar hun verblijf aldaar. Ook het daar gevestigde cultureel centrum draagt

die naam.

De zusters hadden bij hun aankomst in Lier nog een aantal van hun vroegere eigendommen behouden... een klooster leefde immers van de opbrengst van de landerijen. Ze hadden echter een probleem met het beheer van hun oorspronkelijke hoeve en landerijen in Boeymeer. Daar moest een oplossing worden gevonden...

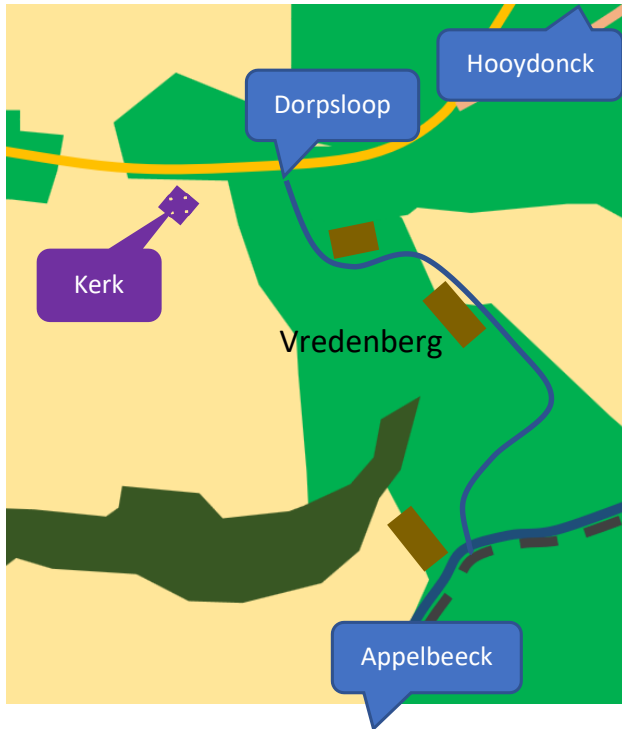
De familie van Etten

Etten (thans Etten-Leur) was – zoals we eerder zagen - één van de vele dorpen rond Breda. De adellijke familie van Etten, met als wapenschild drie blauwe burchten, was daarvandaan afkomstig en onderhield sterke banden met de regio Breda, ook al waren ze vanaf het begin van de zestiende eeuw vooral in Antwerpen actief. Hun woning was er gelegen tegenover het klooster van de minderbroeders (franciscanen) bij de Stadswaag. Henricus I van Etten was regelmatig schepen en éénmaal "*Binnenburgemeester*" van de stad (in 1568).

Deze familie was (sinds lange tijd) eigenaar van een enorm perceel grond in Halle, gelegen langsheen de Dorpsloop tussen de kerk en de Appelbeeck (huidige Tappelbeek, we gebruiken de naam die toen meest courant was), bij benadering "*7 à 8 mansus integri*" groot (ongeveer 90 bunder of 120 hectaren). De hoofdboerderij op deze landerijen was één van de oudste en grootste boerderijen van het dorp (voorloper van het huidige huis "*Alto Domo*").

De familie van Etten was – zoals vele tijdgenoten - sterk religieus aangesproken. Daarom zochten we voor de verwerving van de Halse hoeve door de zusters van de Vredenberg in de richting van een jonkvrouw uit de familie van Etten, die in hun klooster zou ingetreden zijn (met een hoeve als "*bruidsschat*"?)... een vermoeden, want helaas is de lijst van de zusters niet volledig bewaard. Een zus van Henricus II van Etten, Suzanna (geboren in 1549), was kloosterzuster in de cistercienserinnen-abdij van Leeuwenhorst (ten noorden van Leiden)... een andere kloosterorde dus. Ook haar klooster werd verwoest – in 1572, eveneens bij de godsdiensttroebelen – en ook deze zusters moesten vluchten, naar een huis in Leiden; zij woonde daar samen met enkele dochters van de familie van Nassau.

Dit kan een verband geven... want Suzanna was, in de verdeling van de familiale goederen, eigenares van de vermelde hoeves en gronden in Halle (die evenwel door haar broer Hendrik II in haar naam werden beheerd, tot 1615). Mogelijk heeft zij – misschien onder invloed van haar medezusters in Leiden – een rol gespeeld bij de oplossing van het vermelde probleem van de zusters van de Vredenberg.

Op 30 maart 1613 werd immers voor de schepenen van Lier een akte verleden, waarbij de zusters van de Vredenberg hun eigendommen in Boeymeer (2 hoeves) afstaan in ruil voor de hoeve en 40 bunder gronden die aan de familie van Etten toebehoorde (of in elk geval toebehoord had). Dit landbouwbedrijf omvatte voor de helft cultuurland (11 bunder zaailand, 8 bunder weiland) en verder een grote heide.

Zo kreeg deze hoeve in 1613 de naam "*Vredenberg*".

De oudst bekende bewoners van de hoeve Vredenberg

Jacobus Dielkens, een zoon van de Halse Dielkens-stamvader Laurentius, huwde rond 1580 met een meisje uit Broechem en is naar dat dorp verhuisd. Jacobus integreerde zich vrij snel in Broechem.

Wat betreft de kerkelijke aangelegenheden was dit dorp afhankelijk van de abdij van Tongerlo. Jacobus werd – zeker reeds voor het jaar 1600 – door de abt aangesteld als zijn plaatselijke vertegenwoordiger, de "*meier*". In die hoedanigheid was Jacobus ondermeer betrokken bij een regeling voor het herstellen van de schade, die aan de kerk van Broechem was toegebracht bij een brand als gevolg van de godsdiensttroebelen rond 1585.

Jacobus en zijn echtgenote kregen 4 kinderen; hun dochter Margareta treedt in ons verhaal op.

Margareta Dielkens werd op 4 september 1588 geboren te Broechem. Ze groeide daar op en (de familie) leerde (haar) een dorpsgenoot kennen, Petrus Vander Donck (soms Verdonck geschreven), met wie ze op 19 januari 1608 haar huwelijksgevolten aflegde. Kort nadien huwde het paar in de kerk van Broechem.

Petrus en Margareta werkten als jong koppel mee op de boerderij van de familie Vander Donck in Broechem, tot er zich een gepaste gelegenheid voordeed om over te stappen naar een eigen boerderij. Intussen werden 3 zoontjes geboren in het gezin Vander Donck-Dielkens: Adrianus (9 november 1608), Jacobus (1 juni 1610) en Joannes (22 januari 1612).

In 1613 was het dan zover: voor hun pas aangekochte hoeve in Halle zochten de zusters van de Vredenberg een pachter; het jonge gezin besloot om zich daar te vestigen. Margareta keerde zo naar haar familiale oorsprong, Halle, terug...

Het gezin groeide er gestaag verder met de geboorte van Ludovicus (28 oktober 1614), Michael (18 januari 1617), Anna (8 mei 1618), Petrus (12 juli 1620), Cornelius (7 februari 1622; het jongetje overleed echter in hetzelfde jaar op 8 december) en Joanna (28 mei 1623).

Helaas is op 8 december 1622 ook hun derde zoon Joannes gestorven, 10 jaar oud – er was toen gedurende enkele maanden een besmettingsgolf in het dorp; als in januari 1625 opnieuw een jongetje

werd geboren, kreeg deze zoon prompt de naam Joannes... Dit "doorgeven van de naam van een overleden kind" was een piëteitsvol gebruik, dat we in die tijd bij talrijke families aantreffen.

Het gezin Vander Donck-Dielkens werd zwaar getroffen door de pest, die in de Kempen woedde in 1625-1626; 4 van de 8 kinderen bezweken eraan in 1625, op minder dan één maand: Petrus (12 juli), de kleine Joannes (23 juli), Michael (30 juli) en Anna (11 augustus). Doordat op 25 juli 1625 ook vader Petrus aan de ziekte overleed bleef moeder Margareta achter met 3 jongens tussen 10 en 16 jaar en een dochtertje van 2 jaar oud.

Zoals de gewoonte voorschreef, werd vrij snel (na het einde van de pestperiode) besloten tot een huwelijk: de huwelijkskandidaat was de rond 1590 geboren Gommarus Bervoets, de zoon van wijlen Joannes Bervoets en Anna Weyns, die bij zijn moeder-weduwe inwoonde. Op 5 december 1626 gaven ze hun huwelijks toestemming en op 28 december 1626 werd het huwelijk van Gommarus Bervoets en Margareta Dielkens in de kerk van Halle ingezegend.

Op 9 januari 1628 werd in het gezin een jongetje geboren, Joannes, en op 29 november 1631 viel het echtpaar een verrassing te beurt: een tweeling, Anna en Maria. De geboorte van deze tweeling is voor Margareta haar twaalfde bevalling op 23 jaar tijd!

Gommarus Bervoets was niet alleen landbouwer op de grote hoeve Vredenbergh: hij nam ook in het gemeentelijk bestuur functies op, en was sociaal zeer actief.

In de lijvige toelichting bij de overeenkomst van 1636, waarbij de Sint-Bernardusabdij van Hemiksem een aantal van haar inkomsten afstaat aan de Bisschop van Antwerpen, werd deze Gommarus Bervoets vermeld als de thiende-pachter: *"tot Halle het derde paert in 't derde van seker thienden aldaer, voor 't jaer 1636 verpacht aan Gommar Bervoets"*.

Hij was ook *"Ouderman van de Gulde van St. Sebastiaen tot Halle"*.

"De gilde van S(int) Sebastiaen bestaet alhier van onbekenden datum", lezen we in het manuaal van Pastoor Smets.

Over het oorspronkelijke doel van deze gilden, die overal in de Kempen ontstonden (op het einde van de vijftiende eeuw, soms eerder) lopen de meningen uiteen: enerzijds denkt men aan een soort mannenverbroederings-verenigingen met als doel elkaar bij te staan in moeilijke tijden, anderzijds ziet men er groeperingen in van weerbare mannen, die voor de verdediging en de orde moesten instaan; regelmatig werd er dan ook geoefend in het handboogschieten.

Ook wordt er melding gemaakt van een sterke verering van de Heilige Sebastiaan in tijden van pest.

Gilden hadden dus een religieuze, sociale en economische functie en waren een factor in de dorpsolidariteit. Om te kunnen toetreden moest men worden voorgedragen door de hoofdman en van onbesproken gedrag zijn.

Ergens tussen 1638 en 1640 moet Margareta overleden zijn en is Gommarus - wellicht kort na 1640 - hertrouwd met Anna Smits, de toen twintigjarige dochter van Jacobus Smits en Elisabetha Van de Sande. We stellen dit in de voorwaardelijke wijs, want tussen 1636 en 1640 zijn de kerkregisters niet goed bijgehouden. Pastoor Joannes Walraevens was immers op de vlucht voor het protestantse geweld: met een soort guerrilla-tactiek overvielen ze dorpen en steden; ze namen pastoors gevangen en ook burgerlijke overheden, die Spaansgezind waren; na de overval konden de gijzelaars worden vrijgekocht...

Gommarus Bervoets werd ongeveer 65 jaar oud, hij overleed op 16 december 1656.

Zijn tweede echtgenote Anna Smits overleefde hem 22 jaar, ze werd begraven op 15 november 1678.

Als we dit even schematisch samenvatten krijgen we als beeld van de bewoning van de hoeve Vredenbergh in die periode:

1613 - 1625	Petrus Vander Donck en Margareta Dielkens
1625 - 1626	Margaretha Dielkens en kinderen (pestperiode)
1626 - (+/-) 1640	Gommarus Bervoets en Margareta Dielkens
(+/-) 1640 - <1656	Gommarus Bervoets en Anna Smits

Bewoning op het einde van de zeventiende eeuw

Familie Jacobs-Nuyts

Het is niet duidelijk hoelang Gommarus Bervoets op de hoeve gebleven is en of er eventueel kinderen het landbouwbedrijf hebben verdergezet na zijn dood. In een systematische namenlijst van de parochie, in 1688 opgemaakt door pastoor Knaeps bij zijn verkenning van het dorp, worden Joannes Jacobs en Maria Nuyts als bewoners vermeld, met 4 nog thuiswonende kinderen en een inwonende grootmoeder (wellicht de moeder van Maria, die leefde tot 1695).

Eén van Knaeps' voorgangers, Pastoor Joannes Lenaerts, had op 28 januari 1662 hun huwelijk ingezegend. Maria Nuyts was geboren op 6 januari 1639 als oudste dochter van Martinus Nuyts en Anna Bervoets (geen rechtstreekse familie van de voorgemelde Gommarus). Joannes Jacobs was wellicht afkomstig van Pulderbos, mogelijk een afstammeling van de familie Jacobs die in het begin van de eeuw in Halle leefde en daarheen emigreerde.

Het gezin Jacobs-Nuyts groeide snel, met de geboorte van drie meisjes: Elisabetha (24 juni 1663), Anna (6 januari 1666) en Catharina (28 oktober 1668 – zij overleed echter op jonge leeftijd). Hun eerste zoon werd naar zijn vader Joannes genoemd (14 september 1670) en dan volgde Petrus (15 maart 1674).

Een verrassing viel hen te beurt als op 28 maart 1678 een tweeling wordt geboren: Maria en Catharina. De bevalling verliep problematisch, beide kinderen waren nauwelijks levensvatbaar en daarom werd bij hun doopsel ook tevens de (zieken)zalving toegediend. Catharina zou slechts enkele dagen leven, en ook Maria stierf jong. Op 5 februari 1680 sloot Michael Jacobs de rij.

Het is niet duidelijk wanneer dit gezin zich vestigde op de hoeve van de Vredenberg; zoals gemeld moet dit voor 1688 gebeurd zijn, wellicht zelfs een behoorlijk aantal jaren eerder (rond 1670?). Evenmin is precies geweten wanneer de hoeve door hun opvolgers is gepacht (mogelijk rond 1690, zie verder).

Joannes Jacobs overleed op 15 mei 1707 en werd de dag daarop begraven. Enkele maanden later stierf zijn jongste zoon, amper 27 jaar oud, op 6 november. Een donker jaar voor de familie.

Maria Nuyts overleefde haar man bijna 20 jaar. Ze overleed op de leeftijd van 88 jaar in bijzondere omstandigheden, zoals blijkt uit het overlijdensregister: ze werd onwel en stierf in de kerk na het ontvangen van de paascommunie op Witte Donderdag 10 april en werd op Paaszaterdag 12 april 1727 begraven. Halle verloor op dat moment één van zijn oudste inwoners!

Familie Kegelers-De Visser

Bij het overlijden van Gommarus Kegelers (soms Kegeleers of Kegelaers geschreven, zelf Keylaers) staat in het overlijdensregister vermeld "*villicus Montis Pacis*" – inwoner van de Vredenberg. Dit is een voldoende aanduiding om hem als pachter op de hoeve aan te merken, zeker gezien de uitzonderlijke vermelding in het register "*cuius memoria in benedictione sit*" (dat de herinnering aan hem gezegend weze).

Van Gommarus Kegelers hebben we geen geboortegegevens teruggevonden. Hij huwde op 28 maart 1675 met Catharina De Visser (deze naam werd soms De Vischere, Visschers of zelfs Viskens geschreven). Catharina De Visser was geboren te Halle op 9 november 1653 als dochter van Jacobus De Visser en Gertrudis De Coninck.

Het echtpaar vestigde zich eerst in een hoeve iets ten westen van het dorpscentrum. Daar situeert pastoor Knaeps hen in elk geval nog in 1688, samen met 3 inwonende broers en 2 dienstboden. Deze hoeve is later, in 1866, afgebrand. Mogelijk reeds rond 1690 is het gezin Kegelers-De Visser verhuisd naar de hoeve Vredenberg.

Catharina werd moeder van Joannes (2 februari 1676), Adrianus (30 maart 1678), Gommarus (21 november 1680), Jacobus (11 maart 1683), Petrus (8 november 1685), Cornelius (22 maart 1688), Elisabetha (8 mei 1690) en Paulus (2 oktober 1692).

Het jaar 1695 was voor dit gezin rampzalig. Een besmettelijke ziekte trof Halle en 36 mensen overleden, voornamelijk in de maanden februari en maart van dat jaar (20 overlijdens op 2 maanden). Men durft in de bronnen het woord "*pest*" niet meer gebruiken, men spreekt van "*pestilentie*"... vermoedelijk was het miltvuur of antrax, wat een aantal gelijkaardige ziekteverschijnselen meebrengt. Vader Gommarus Kegelers werd ziek en overleed op 14 maart 1695. Enkele dagen later, op 19 maart,

bezweek zijn enige dochttertje Elisabetha, vijf jaar oud. Op dat moment weet zijn echtgenote Catharina nog maar nauwelijks dat ze opnieuw zwanger is.

De ziekte golf bleef duren, en ook zoon Gommarus – 15 jaar – bezweek, op 14 juli. In grote ellende beviel Catharina op 6 oktober van haar negende kind, een zoontje – "*filius legitimus posthumus*" (wettige posthume zoon) staat in het register - dat ze in nagedachtenis aan haar overleden man én zoon ook de naam Gommarus gaf bij het doopsel. Het kindje was zeer zwak, en zou geen jaar oud worden (overleden 1 juni 1696).

Familie Veraa-De Visser

Op de naburige hoeve (thans het huis "*Alto Domo*") woonde het gezin Veraa (soms Verhaeghen genoteerd). Zij wisten dat het runnen van een hoeve zoals de Vredenberg én het grootbrengen van 6 jongens een vaderfiguur vroeg. Petrus Veraa, de zoon, zou die rol opnemen. Op 24 november 1695 – Catharina was dan pas 7 weken bevallen – werd het huwelijk ingezegend door pastoor Knaeps. Dit gebeurde niet in de kerk van Halle, maar in de kerk van het klooster van de paters augustijnen te Antwerpen.

Haar leven bleef moeilijk. Op 12 maart 1699 overleed haar oudste zoon Joannes. Op 1 april 1701 stierf haar tweede echtgenoot Petrus Veraa, en op 7 mei 1701 stierf Catharina De Visser zelf, geen 50 jaar oud.

Wie nadien het boerderijbedrijf bleef runnen en de zorg voor de kinderen opnam, is niet gedocumenteerd.

Een terugblik geeft volgend beeld van de bewoning van de hoeve Vredenberg in die periode:

(+/-) 1670 - (+/-) 1690	Joannes Jacobs en Maria Nuyts
(+/-) 1690 - 1695	Gommarus Kegelers en Catharina De Visser
1695 - 1701	Petrus Veraa en Catharina De Visser

Bewoning op het einde van de achttiende eeuw

Familie Oorts-Geerts/Veraa

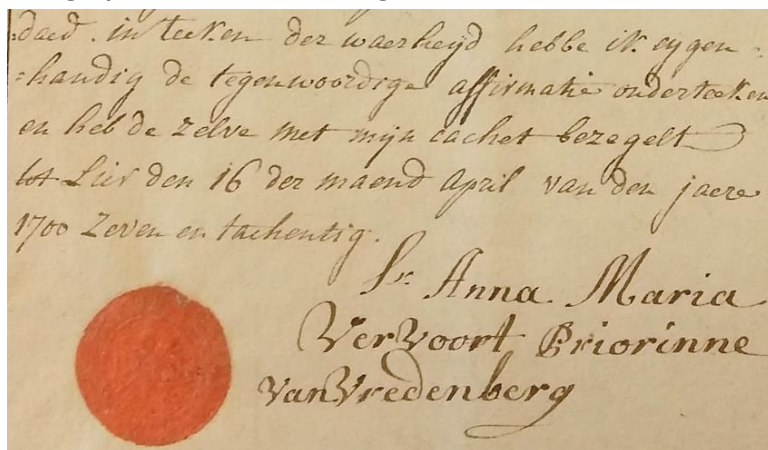
We vinden in onze beperkte bronnen nog weinig sporen van bewoning uit de achttiende eeuw.

Slechts naar het einde van de eeuw toe vinden we een verwijzing, en dit in een verklaring van Zuster Anna Maria Vervoort, Priorinne van Vredenberg, opgemaakt op 16 april 1787 in uitvoering van een Decreet van het Oostenrijkse Bestuur van ons land. Jozef II, de Keizer-Koster, wou een inventaris laten opmaken van de eigendommen en inkomsten van de kerkelijke instellingen.

Hierin schrijft ze dat de hoeve "*is in pagte volgens hueredulle (huurovereenkomst) bij Martinus Oorts*".

Martinus Fredericus Alexander Oorts (de familienaam wordt rond deze periode soms nog Oirt of Oort geschreven) werd geboren in Zandhoven op 7 november 1733, en huwde op 11 juli 1758 in Halle met Maria Geerts, dochter van Adrianus Geerts en Anna Van Dael, geboren te Halle op 22 januari 1737.

Het echtpaar kwam in Halle wonen; het is echter niet zeker of zij reeds op de Hoeve Vredenberg hun intrek namen. In elk geval werden hun acht kinderen in het geboorteregister van Halle ingeschreven. Helaas, een jaar na de geboorte van de jongste, Joanna Maria, overleed Maria op 19 september 1777, 40 jaar oud. Martinus bleef achter met 4 meisjes en 4 jongens – de oudste achttien jaar, de jongste 15 maanden oud. De oudste kinderen hielpen bij het huishouden en op het land, maar het bestaan zonder moeder was zwaar. In het dorp woonde Elisabetha Veraa, geboren in Halle op 27 september 1742. Zij was sinds 1769 weduwe van Martinus Janssens, waarmee ze een vijftal jaar gehuwd was geweest en drie kinderen had.

Martinus Oorts en Elisabetha Veraa huwden op 3 augustus 1779 in de kerk van Halle. Zij zijn van dan af zo goed als zeker de huurders van de Hoeve Vredenberg.

Op zes jaar tijd worden hen 5 kinderen geboren; een zoontje, Guillelmus, stierf echter kort na de geboorte.

Martinus Oorts blijft op de Hoeve Vredenberg wonen, wellicht tot zijn overlijden op 30 oktober 1794. Hij is dan 65 jaar, en heeft het geluk dat 12 kinderen in leven zijn gebleven. Zijn echtgenote zal hem nog 22 jaar overleven.

Dit zou dus de bewoning van de hoeve Vredenberg in die periode kunnen geweest zijn:

Na 1758 - 1777	(Eventueel) Martinus Oorts en Maria Geerts
1777 - 1779	(Eventueel) Martinus Oorts en gezin
1779 - (+/-) 1794	Martinus Oorts en Elisabetha Veraa

Als Martinus sterft is de politieke situatie in ons land zeer woelig: enkele maanden voordien, op 26 juni 1794, hebben de Fransen het Coalitieleger van de Oostenrijkers en hun bondgenoten een definitieve nederlaag toegebracht, mede dank zij de inzet van een luchtballon, waarmee ze van op grote hoogte (onbereikbaar voor de geweren) de vijandelijke troepenbewegingen beter konden inschatten. Een innovatie in de oorlogvoering (begin van Star Wars?).

De Oostenrijkers trokken zich terug uit de Lage Landen, de Fransen namen de macht. Het begin van een nieuw tijdperk met verregaande gevolgen.

Hierover vertelt het tweede deel van dit artikel meer.

Marc De Maeseneer

2.De plaatsnaamkunde van Zoersel (deel 6)

In Weetjes 4 stond deel één van de Plaatsnaamkunde in Zoersel. Dat was een inleiding op de alfabetische lijst van plaatsnamen die in de volgende afleveringen van de Weetjes zullen verschijnen.

Alfabetische lijst van de plaatsnamen in Zoersel – Letter D – deel 3

Dikke Marte

1845, Weg van de straet genaemd Pulderboschweg naer de Plaets genaemd Dikkemarte, ABH

Dikke martestraatje

1845, Weg van de straet genaemd Pulderboschweg naer de Plaets genaemd Dikkemarte, ABH

Dikke Merten (de)

1706, perseel landts [...] genaempt den dicken merten, RAA LA 57-58

Dikschot

1765, VDE; KWSA

Distellaan

Huidige straatnaam

Doelen 1845, ABZ; Huidige straatnaam, die vroeger 'De Kolonies' genoemd werd, VHZ58

Doelen Beek

1883, KWZ

Doelense Voorneweg

1845, chemin du hameau Doelen au hameau Voorne, ABZ

Dolle Beemden (De)

1845, ABZ; 1883

Dollebeemden Loop1

883, KWH

Donker (het)

1620, aerdeken int Donker, RAA LA 57-58

Donker Woud

1845, Donkerwout, MKH; huidige straatnaam

Doornlaan
Huidige straatnaam

Dorenman (de)
1760, een stuck landts genaempt den doorenman, RAA LA 57-58

Dorp (het) Dorp
huidige straatnaam

Dorp Beek
1883, KWZ

Dorpbrug
Ponteau dit Dorpbrug 1845, ABZ

Dorpgoot
Aquaduc Dorpgoot 1845, ABZ

Dorpmolenweg
1845, Weg van Halle naer den Molen, ABH

Dorpsloop
1883, KWH

Draaiboom (In den)
Café in Halle, HKJW24

Draaiboom (de)
1845, op een stede genaemt den drayboom, MKH p. 46

Draverslaan
Huidige straatnaam

Drengel
1845, ABZ; Drengel Huidige straatnaam

Drengelakkerweg
1845, chemin du hameau Eynhoven au Drengelakker, ABZ

3. Voorstelling van uitmuntend boek over de Sint-Martinuskerk te Halle

Bij het betreden van de kerk in Halle, dat geldt ook voor Zoersel, komen deze vragen wel eens op. Wie ligt er hier begraven onder deze grafstenen? Waarom hadden zij het voorrecht in de kerk of tegen de kerkmuur begraven te worden? Wat is de familiegeschiedenis van deze “bevoorrechten”?

Op die vragen heeft Marc De Maeseneer een antwoord neergeschreven in een uitmuntend werk. Hij brengt de “doden” en hun familie weer tot leven.

Hij formuleert het zo: “We kijken vaak omhoog, naar de altaren en de schilderijen, maar deze keer wilden we ook eens naar beneden kijken. Verspreid in de inkom, de beide zijkapellen en de kerkgangen, waar men meestal achteloos langsheen loopt, zijn immers zestien grafstenen ingewerkt in de kerkvloer; één zeventiende-eeuwse steen is ingemetseld in de zuidelijke buitenmuur van de kerk.

Het zijn stille getuigen van een dorpsleven over de periode van 1500 tot 1800: toen werden overledenen ook begraven binnen de muren van het kerkgebouw. We wilden ontdekken wie deze mensen waren, in welke tijd en dorpsgemeenschap

ze leefden. In onze zoektocht betrokken we niet alleen diegenen, van wie de grafsteen nog bestaat, maar allen die ooit binnen in de Sint-Martinuskerk te Halle begraven werden.”

Marc De Maeseneer geeft daarover enkele voordrachten in de Sint-Martinuskerk te Halle.

WOENSDAG 9 NOVEMBER om 19.30 uur stipt,
DONDERDAG 10 NOVEMBER om 14.30 uur stipt
VRIJDAG 11 NOVEMBER om 19.30 uur stipt.

Om het mogelijk te maken de zaken ter plekke goed te bekijken, mag de groep niet te groot zijn; wil daarom op voorhand een seintje geven wanneer u graag komt (via mail st.martinus.zoersel@parochies.kerknet.be of ingesproken op ons telefoonnummer 03.383.09.56). De toelichting en de bezichtiging die eraan gekoppeld is nemen ongeveer 2 uur in beslag.

Het boek met een kostprijs van 20 euro kan besteld worden op dezelfde contactpunten, en bij de leden van het PT (ook tijdens de permanentie op zaterdag).

Ook bij de Heemkundige Kring Zoersel, Schoolstraat 9, Zoersel kan dit boek besteld worden: op donderdagavonden van 20 tot 22 uur, tijdens de bezoeken op de derde zondagen van de maand van 10 tot 17 uur en op het mailadres heemkundige.kring.zoersel@zoersel.be

4. WIE WAS DE LOTELING VAN CONSCIENCE?

LEZING door Johan VANHECKE

Zoersel en de inkom bedraagt 7 euro (drinkje inbegrepen).

Johan Vanhecke is hoofd archiefwerking van het Letterenhuis Antwerpen en is gespecialiseerd in Vlaamse literatuurgeschiedenis. In 2014 promoveerde hij op de biografie van Johan Daisne, die ook in boekvorm verscheen bij Houtekiet. Zijn biografie van Hendrik Conscience, "Voor moedertaal en vaderland" verscheen in juni 2021 bij Vrijdag.

Op vrijdag 21 oktober organiseert de werkgroep "De Bijl" in samenwerking met de bibliotheek Zoersel en de Heemkundige Kring Zoersel vzw om 20 uur deze lezing. Die gaat door in het cultuurhuis "De Bijl", Dorp 1 te 2980

De Loteling

Regie: ROH ANDVERHIEWERT

Produktie: KUNSTEN KINO

Linksboven: "Het Boshuisje" dat Conscience koos als toneel voor zijn Loteling.

Linksonder: bijna een eeuw na Conscience's d Loteling verfilmd.

Rechts: H. Conscience luistert naar de verhalen waarnaar De Loteling

Leo Cautereels bewees al eerder dat Jan en Trien uit de Loteling nooit in het boshuisje woonden. Wie was dan wel de inspiratiebron voor de soldaat die uitgeloofd werd en daardoor blind werd? Kan het zijn dat de bewoners van het boshuisje dat verhaal verteld hebben, of speelt er iets anders mee? Welke verhalen spelen zich nog af in de buurt van het Zoerselbos? Waarom kwam Hendrik Conscience naar Zoersel? En wat deed hij daar?

In een artikel van Gaston Van Bulk van de heemkundige kring Gitschotelbuurschap Borgerhout lezen we het volgende: “Johan koos voor een chronologisch levensverhaal waarbij hij zich baseerde op authentieke bronnen. Het boek telt niet minder dan 568 bladzijden. De auteur erkent de bijdragen van leden van heemkundige kringen die naarstig op zoek gingen naar gegevens van Conscience in hun streek. Hij maakte dankbaar gebruik van het werk en het onderzoek van literatuurhistorici en heemkundigen (zoals Leo Cautereels) om een weg te banen door de Consciencematerie”.

Over het feit of de loteling in het boshuisje woonde doen In Zoersel een drietal verhalen de ronde : Er zijn de uitspraken van professor Dr. Louis Peeters die beweerde dat zijn grootvader Conscience goed gekend heeft, er ts tevens de versie van Nest Schrijvers die van Juffrouw Van Cauwenbergh de waarheid vernam en er is ook de betwisting over het Groot Boshuis en het Klein Boshuisje dat door onderpastoor Brosens van Zoersel de wereld werd ingestuurd.

Wilt u er het fijne van weten kom dan op vrijdag 21 oktober 2022 zeker luisteren naar deze meer dan interessante voordracht.

5. IN MEMORIAM Eric Huyskens

Op 29 september 2022 overleed op de leeftijd van 69 jaar één van onze trouwe leden Eric Huyskens. Geen enkele activiteit van onze kring zou hij gemist hebben en was steeds behulpzaam met raad en daad.

Na een val met zijn e-bike een kleine twee maand geleden op weg naar huis werd hij naar het ziekenhuis gebracht met een zware schedelbreuk en een ernstig hoofdtrauma. Hij werd opgenomen op intensieve zorg in het AZ en in aanvang deden zich verlamingsverschijnselen voor. Toch mocht hij naar een gewone kamer en was hij blijkbaar aan de beterhand tot wij plots het bericht kregen dat hij te Edegem op 29 september 2022 overleden was.

Eric was de zoon van Antoine Huyskens (foto links) en Maria Hofkens. Hij werd geboren op 10 februari 1953 in Berchem waar zijn ouders een bloeiende beenhouwerij uitbaatten. Zij waren mee van de eersten die zich specialiseerden in speciale bereidingen en catering.

Eric liep lagere school in Berchem en begon zijn middelbare opleiding bij de jezuïeten in Antwerpen. Na de vierde economische bleek deze richting niets

voor hem en stapte hij over naar de beenhouwerijopleiding bij de PIVA in Antwerpen.

Na het behalen van zijn diploma beenhouwerij stapte hij mee in de zaak van zijn ouders waar hij bleef meewerken tot zijn ouders met de zaak stopten. Ze verhuisden toen ook naar de Antwerpsedreef in Zoersel. Eric zou zijn carrière verderzetten in enkele wegenbouwbedrijven waar hij mee instond voor de aanbestedingen en de pr.

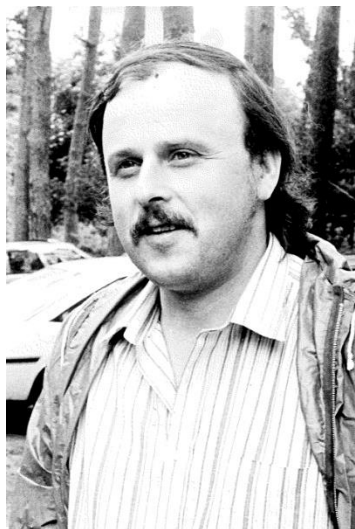
Na hun intrek in Zoersel hielden ze in hun vrij grote tuin schapen. Vader Huyskens lag nadien mee aan de basis van Haras de Reve, die zich toelgden op het fokken van springpaarden, waaronder Nabab de Reve en Malito de Reve, voor insiders zeer bekende namen. Eric duikelde mee in deze paardenwereld. Zij fokten verschillende paarden aan huis, waar zij van het Agentschap Natuur en Bos 16 ha weiland op de rand van het Zoerselbos konden pachten. Dit was zowel voor Eric als voor Antoine hun lang leven. Hun werk werd beloond als fokker van drie BWP-ambassadeurs en van één van de meest succesvolle merrierassen.

In de periode dat Eric in het AZ vertoefde, diende ook zijn vader met reeds gezegende leeftijd in het ziekenhuis opgenomen te worden, waar hij op 23 augustus 2022 overleed. Eric was hiervan niet op de hoogte.

Dus op nog geen twee maanden tijd moesten we dus zowel van vader als van zoon afscheid nemen. Zij werden beiden te Zoersel in het familiegraf bijgezet.

6. De Heemkundige Kring Zoersel viert: Leo CAUTEREELS, één van zijn stichtende leden wordt op 29 oktober 2022 ereburger van Zoersel - Jan Denissen

Nadat de Heemkundige Kring Zoersel enkele malen het voorstel aanbracht, zoals ook bij de viering en uitreiking van de cultuurprijs in 2012, heeft het college van Burgemeester en Schepenen van Zoersel beslist om ons stichtend lid tot ereburger te benoemen.

Een terechte toekenning voor de man die als DE redder van het Zoerselbos moet beschouwd worden. Veel mensen kennen hem hierdoor. Daarbuiten heeft Leo nog veel andere verdiensten in zijn lange carrière.

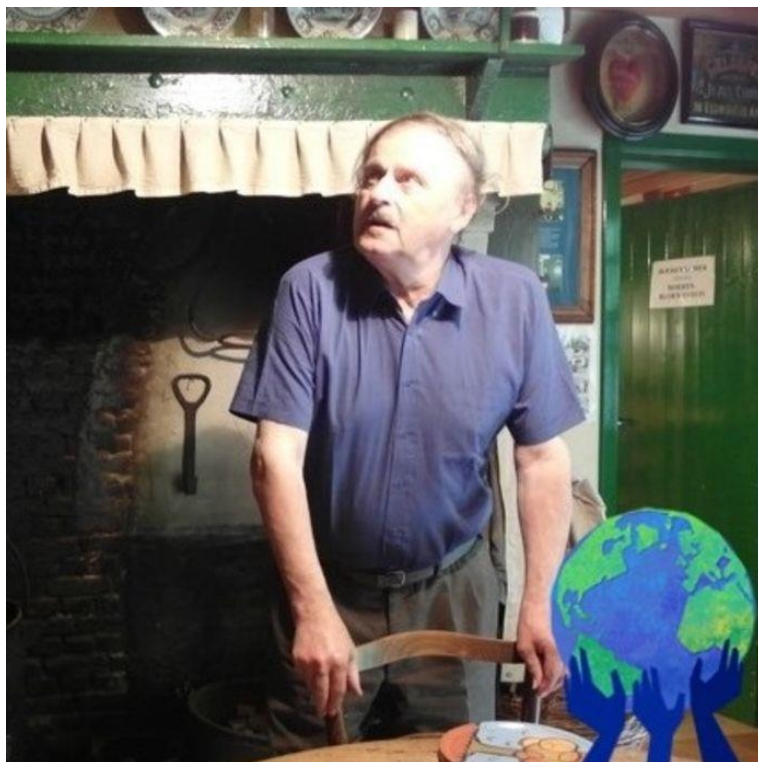
Ik heb hem leren kennen toen de Milieuvereniging "Hart van de Kempen" in 1973 bij het project "Jaar van het Dorp" onder cultuurminister Rika De Backer in het bakhuis van het molenhuis een tentoonstelling inrichtte over ons dorp. Het uitgebreid Zoersel erfgoed kwam toen aan bod. Enkele gelijkgezinden, waaronder mezelf en Leo, vonden mekaar daar en besloten, in navolging van vele andere gemeenten, in

1977 in Zoersel een heemkundige kring op te richten. Leo was ook al medestichter van de heemkring De Brakken in Oelegem, zijn geboortedorp.

In 1972 had Leo al binnen zijn vriendenkring rond het boshuisje de "Vrienden van het Boshuisje en het Zoerselbos" opgericht, omdat er een grote dreiging rustte op het behoud van het Zoerselbos. De grote cultuurhistorische waarde van het Zoerselbos interesseerde hem buitengewoon. Pas daarna kwam volgens hemzelf de liefde voor de natuur erbij.

Waar Leo veel energie zou steken in de 13 jaar durende klassering van het Zoerselbos, zorgde ik mee voor de uitbouw van de Heemkundige Kring Zoersel.

In de bijna 50 jaar dat we mekaar kennen heb ik Leo in vele gedaanten ontmoet. De voornaamste zijn zoals reeds gezegd als medestichter en voorzitter van De Vrienden van het Boshuisje en het Zoerselbos, als bibliothecaris op Ufsia, departement geschiedenis, waar hij met profs en studenten een groot netwerk van historici uitbouwde, als ambtenaar in het Europees Parlement bij Paul Staes, als schepen voor groen en natuur in Zoersel voor Agalev, als notoir trappistkenner en -drinker, als koppige zachtaardige Kempenaar, als stichter van de Veensoldaten, met wie hij in totaal 200 dagwandelingen deed in het natuurgebied Hoge Venen, als schrijver van talloze cultuurhistorische artikels, wat zijn grote dada is, en als Kees Van de Pittinckx, onder wiens alias hij vele artikels publiceerde in het Oelegems-Zoersels dialect.

Elke gedaante is getekend door gedrevenheid en strategisch inzicht, steeds goed wetend welk doel hij wou bereiken, veelal doorspekt met humor.

Wanneer we zien welke administratieve en juridische weg moest afgelegd worden om het doel, de klassering van het Zoerselbos, te bereiken, dan kunnen we met grote trots zeggen, dit is het levenswerk van één man, namelijk Leo Cautereels. Zonder hem zou het grote cultuurhistorische Zoerselbos vandaag niet meer bestaan en zouden residentiële villawijken en een pretpark in de plaats gekomen zijn.

Elke Zoerselaar, van klein tot groot moet hem hiervoor dankbaar zijn.

Kortgeleden werd hij 80 jaar en dit is een goed moment om zijn belangeloze inzet en strijd te eren. De toekenning van het ereburgerschap is daar een terechte uiting van.

Leo wij hopen dat ge nog een aantal jaar verdiend van deze titel kunt genieten, vanwege het ganse bestuur van de Heemkundige Kring Zoersel. Het ga je goed.

7. Als het goed is zeggen we het ook: over Ruimtelijke Ordening

Velen die ons kennen en volgen hebben dikwijls moeten vaststellen dat wij ons als Heemkundige Kring Zoersel meermaals kritisch opstellen bij het opvolgen van wat er op vlak van Ruimtelijke Ordening gebeurt in de gemeente Zoersel. We reageren dan met een bezwaarschrift of zeggen, waar het kan, onverbloemd ons gedacht. Ook in de GECORO spelen we hierover onze rol.

Het is niet de bedoeling in dit bestek dit allemaal op te sommen. Dan zou dit artikeltje veel te lang worden. **Maar als we een goede beslissing zien nemen, dan zeggen we dat toch ook.**

Al verschillende jaren volgen we het PRUP Rodendijk. Iedereen heeft gezien dat promotoren de vroegere MEUBLO-gebouwen afbraken en een volledig nieuw project uit de grond stampten. Dit project werd uitvoerig besproken op de GECORO en we volgden het van nabij op. Het Zoerselse schepencollege heeft het ontwerp goedgekeurd, behalve de inplanting van een supermarkt Albert Heijn vlak tegen het beschermd Zoerselbos. Dit werd uit het project geschrapt en de gemeente werd hierin gevolgd door de Bestendige Deputatie.

Niettegenstaande deed Albert Heijn een tweede licht aangepaste aanvraag. De gemeente weigerde consequent opnieuw, maar de Deputatie verleende nu wel de vergunning.

Het College van Burgemeester en Schepenen legde zich niet neer bij de beslissing van de Deputatie voor de inplanting van een Albert Heijn aan de Rodendijk. Ze won deskundig juridisch advies in en besloot beroep aan te tekenen bij de Raad voor Vergunningsbetwistingen. De inplanting is te kort gelegen tegen het beschermd Zoerselbos en de Rodendijk, een drukke verkeersweg, is ongeschikt

voor een supermarkt. Wat de mobiliteit betreft vreest men veel drukte, stilstand en file op de drukke verkeersas N14.

Wij vinden het verantwoord en moedig dat het college nu deze stap gezet heeft.

Op de GECORO ervaren wij in veel gevallen dat projecten in een eerste en tweede passage niet goedgekeurd worden. Ontwerpers en promotoren durven zelfs openlijk op de GECORO te zeggen dat ze na een tweede weigering naar de Deputatie stappen en dat ze daar wel gehoor zullen vinden. In 80/90 % van de gevallen gebeurt dit ook zo en wordt daar hun project toch goedgekeurd. Zij weten dit en gebruiken dit als een tactiek. Zelden gaat de gemeente hiertegen in beroep.

Wij zij dus blij dat dit nu wel gebeurt!

In feite zou het beslissingsrecht slechts op één niveau mogen gelden, namelijk het gemeentelijke omdat zij dikwijls ook het beste de situatie kennen en verantwoord kunnen inschatten.

8. MUSEUM en DOCUMENTATIECENTRUM

Aangesloten bij Heemkunde Gouw Antwerpen vzw - nr. 1075

Secretariaat en briefwisseling: Bruno Verhavert - **Zandstraat 117 – 2980 Zoersel**

Tel. 03 312 20 00 en Heemhuisje 03 2980 854

Zetel en V.U.: Heemhuisje Schoolstraat 9 – Zoersel – Jan Denissen - Voorzitter

E-mail : **heemkundige.kring.zoersel@zoersel.be** en **www.heemkundigekringzoersel.be**

Rek.nr. BE85 9796 2311 8406 op naam van Heemkundige Kring Zoersel

Museum open de derde zondag van elke maand (behalve op feestdagen) van 10 tot 17 uur. Inkom gratis.

Andere dagen kan ook mits aanvraag per e-mail 3 weken vooraf. Inkom is dan 2,00 Euro p/p met een minimum van 20,00 Euro.

Archief geopend elke donderdagavond van 20 tot 22 uur. (behalve op feestdagen)

Lidmaatschap: Door overschrijving van de gepaste bijdrage op de HKZ-rekening

BE85 9796 2311 8406 met vermelding HKZ-lidgeld 2023

Gewoon lid € 10,00 - Steunend lid € 17,50 - Erelid € 25,00. Veel dank aan onze trouwe leden die spontaan betaalden.

Om papier- en portkosten te vermijden vragen wij u ons uw e-mailadres op te geven.

COPYRIGHT

Mogelijke geïnteresseerden, vrijwilligersorganisaties of verenigingen die voor één of andere publicatie onze teksten willen overnemen kunnen dit zonder probleem doen, mits ons hierover per mail in te lichten en mits bronvermelding in hun uitgave.

Commercieel gerelateerde uitgaven vallen onder het copyright